

Türkiye'deki Film Festivalleri ve Sanatta İfade Özgürlüğü

YAZAR

Veli Başığit

YAYINA HAZIRLAYAN

Asena Günal

Pelin Başaran

TASARIM VE UYGULAMA

Fevkalade www.fevkalade.net

İstanbul, Haziran 2016

Rapor, Siyah Bant tarafından Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği'nin desteğiyle hazırlanmıştır. Raporun içeriğinden Siyah Bant sorumludur.

Siyah Bant, Türkiye'de sanatta sansürün aktörlerini ve yöntemlerini araştırmak, internet sitesi ve yayın aracılığıyla belgelemek ve sanatsal ifade özgürlüğü hakkını savunmak amacıyla 2011 yılında kurulan bir girişimdir.

www.siyahbant.org

Giriş

Türkiye’de sanat alanındaki sansüre dair araştırmalar yürüten Siyah Bant¹ girişimi, önceki yıllarda yayımlanan çalışmalarında sinema alanında ifade özgürlüğünün önündeki engellere genişçe yer vermişti. Fakat Türkiye’deki film festivallerinde son yıllarda yoğunlaşan ve gitgide daha görünür bir hal alan sansür vakaları ve bu vakaların beraberinde getirdiği tahrip edici dönüşüm, festivallerdeki ifade özgürlüğü kısıtlamalarına dair bir araştırmayı gerekli kıldı. Bu araştırma raporuyla, sinema eserlerinin çeşitli yöntemlerle engellenmesi karşısında film festivallerinin izlediği stratejileri tespit etmeyi ve sansüre karşı mücadelenin olanaklarını genişletecek ortak bir zemin geliştirmeyi hedefliyoruz.

Türkiye’nin çeşitli kentlerinde düzenlenen 19 film festivalini elektronik posta yoluyla araştırmaya davet ettik. Bu festivallerin 11’inden olumlu yanıt aldık, 1’i görüşme talebimizi reddetti. Diğer 7 festival ise araştırma davetimizi yanıtızsız bıraktı. İlk olarak, araştırmaya katılan festivallerden yapıları ve işleyişlerine dair soruları yazılı olarak yanıtlamalarını istedik. Yüzyüze ya da Skype aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirdiğimiz ikinci aşamadaysa, festivallerin karşılaştığı her türlü müdahaleyi ve bunlarla nasıl başa çıktıklarını tespit etmeye çalıştık. Bu görüşmelerin yanı sıra, festivallerin kayıt-tescil belgesine ya da bilinen adıyla “eser işletme belgesine”² dair geliştirdikleri politikaları daha etraflıca anlayabilmek ve belge alma süreci hakkında bilgi edinebilmek amacıyla son bir yılda çeşitli festivallere katılmış 5 filmin yapımcısıyla da görüşmeler gerçekleştirdik.

Son Yılların Kısa Bir Özeti

Son dönemde Türkiye’deki film festivalleri çok konuşulan iki sansür vakasına sahne oldu. İlk olarak, Reyhan Tuvi’nin Gezi Parkı eylemlerini anlatan belgeseli *Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek* (2014), 2014’te düzenlenen 51. Uluslararası Antalya Altın Portakal Film Festivali yönetimi tarafından, filmin gösteriminin Türk Ceza Kanunu’nun 125. (hakaret) ve 299. (cumhurbaşkanına hakaret) maddeleri uyarınca Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a yönelik hakaret suçu teşkil edebileceği gerekçesiyle programdan çıkarıldı. Oysa film, festivalin Ulusal Belgesel Film Yarışması ön jürisi tarafından yarışmaya değer bulunmuştu. Ayşe Çetinbaş, Berke Baş ve Seray Genç’ten oluşan ön jüri, “böyle bir sansürün hiçbir şekilde parçası olmayacaklarını” ifade ederek istifa ettiklerini duyurdukları açıklamayla, durumu kamuoyuna ifşa etti. Filmin sansürlenmesine tepki olarak önce Ulusal Belgesel Film Yarışması Ana Jüri Başkanı Can Candan, ardından çeşitli yarışmalardaki 10 jüri üyesi festivalden çekildiğini açıkladı. Ulusal Belgesel Film Yarışması’nda yer alan 15 filmde 13’ünün yönetmeninin sansürü protesto etmek amacıyla yarışmadan çekildiklerini duyurması üzerine, festival yönetimi belgesel kategorisindeki yarışmanın iptal edildiğini duyurdu.³ Antalya’daki bu sansür vakası, Siyah Bant’tan Banu Karaca’nın işaret ettiği gibi, “devletin bizzat harekete geçmediği, sanat camiası içinden aktörlerin bu rolü üstlendiği durumların bir örneği” olarak görülebilir.⁴ Siyah Bant Antalya’daki sansür vakası üzerine yaptığı

1 Siyah Bant, Türkiye’de sanat alanındaki sansür vakalarını araştırmak, belgelemek ve sanatsal ifade özgürlüğünü savunmak amacıyla 2011’de kurulan bir platformdur. Detaylı bilgi ve Siyah Bant’ın yayınları için bkz. <http://www.siyahbant.org/>

2 Kayıt-tescil belgesinin hukuki boyutunu ve fiilî işleyişini raporun ilerleyen kısımlarında ele alıyoruz.

3 Bu vakayla ilgili gelişmelerin bir dökümü için bkz. <http://www.siyahbant.org/altin-portakalda-gezi-filmine-hakaret-sansuru/>

4 “Siyah Bant’tan Banu Karaca ile Söyleşi: Sansürün Değişen Biçimleri”, *Altyazı*, Kasım 2014, <http://www.altyazi.net/soylesiler/siyah-banttan-banu-karaca-ile-soylesi-sansurun-degi-sen-bicimleri/>

açıklamada, *Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek*'in festival programından çıkarılmasına gerekçe olarak gösterilen ve hakareti suç sayan kanun maddelerinin ifade özgürlüğü önünde ciddi bir engel teşkil ettiğini ve bu nedenle tamamen kaldırılması gerektiğini belirtti.⁵

Geçtiğimiz yıllarda gerçekleşen bir diğer sansür vakası, Çayan Demirel ve Ertuğrul Mavioglu'nun yönetmenliğini üstlendiği ve PKK gerillalarının gündelik yaşamlarını konu edinen *Bakur (Kuzey)* (2015) belgeselinin 34. İstanbul Film Festivali'nde 12 Nisan 2015'te yapılması planlanan gösteriminin son anda iptal edilmesi oldu. Festival yönetimi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan aldıkları, "festivallerde gösterilecek Türkiye'de üretilen filmlerin kayıt-tescil belgesi almış olması zorunluluğunun hatırlatıldığı" bir yazı üzerine *Bakur*'un gösteriminin iptal edildiğini duyurdu. Filmin gösteriminin engellenmesinin sadece kayıt-tescil belgesi ile ilgili olmadığı ortadaydı. Öncelikle, filmin yönetmenlerinden Ertuğrul Mavioglu, 10 Nisan 2015 tarihli *Vahdet* gazetesinin sürmanşetinden "İşte o hain PKK filminin yönetmeni" başlığıyla hedef gösterilmişti.⁶ Bakanlıktan gönderilen hatırlatma yazısı her ne kadar *Bakur* filminin gösterilmeyeceğini özellikle belirtmiyorsa da, yazının filmin gösteriminden önce gönderilmesi bu filme yönelik bir yasaklama olduğunu işaret ediyordu. Ayrıca dönemin Sinema Genel Müdürü Cem Erkul'un basında yer alan haberler üzerine *Bakur*'un gösterimiyle ilgili İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nı (İKSV) aradığı ortaya çıktı.⁷ Filmin gösterilip gösterilmediğini denetlemek için 11 ve 12 Nisan'da emniyetten görevliler gelmiş, festival görevlilerini filmi göstermemeleri doğrultusunda uyarılmış, göstermeleri halinde seyircilerin güvenliğini sağlamakta zorlanacaklarını belirtmişti. Önceki yıl Antalya'daki sansür vakasının ardından gelişen tepkiler genel olarak belgesel sinemacılarla sınırlı kalmıştı. Bunun aksine, *Bakur*'un sansürlenmesinin ardından ulusal uzun metraj kategorisindeki tüm filmler kısa sürede çekilme kararı aldı. Filmin gösteriminin engellenmesi üzerine biraraya gelen sinemacılar, programda yer alan 22 filmi festivalden çektiklerini duyurdular.⁸ Bunun ardından, festivaldeki yarışmaların jürileri görevlerinden çekildiklerini ilan ettiler. Festival yönetimi de Ulusal ve Uluslararası Altın Lale Yarışmaları ile Ulusal Belgesel Yarışması'nın iptal edildiğini açıkladı. Ayrıca, sinemacılar ve sinema kurumlarının yaptığı ortak açıklamada, "sansüre imkân tanıyan yasa ve yönetmeliklerin ivedilikle değiştirilmesi" talep edildi.⁹ İstanbul Film Festivali'nde gösterilemeyen *Bakur*, 3 Mayıs Dünya Basın Özgürlüğü Günü'nde eş zamanlı olarak İstanbul ve Diyarbakır'da,¹⁰ 5 Mayıs'ta Çerçi Film Günleri

5 Siyah Bant'ın 12 Ekim 2014 tarihli basın açıklamasının tam metni için bkz. <http://www.siyahbant.org/51-uluslararasi-antalya-altin-portakal-film-festivali-yonetimi-ve-kamuyuna/>

6 "İşte o hain PKK filminin yönetmeni", *Vahdet*, 10 Nisan 2015, <http://www.vahdetgazetesi.com/yasam/iste-o-hain-pkk-filminin-yonetmeni-h17182.html>

7 "Bakur için İKSV'yi uyarın müdür anlattı: Sansasyonel röportajları okuyunca...", *T24*, 15 Nisan 2015, <http://t24.com.tr/haber/bakur-icin-iks-vyi-uyaran-mudur-anlattı-sansasyonel-roportajlari-okuyunca,293585>

8 "22 Film Festivalden Çekildi", *Bianet*, 13 Nisan 2015, <http://bianet.org/bianet/sanat/163754-22-film-festivalden-cekildi>

9 Bu vakayla ilgili gelişmelerin bir dökümü için bkz. <http://www.siyahbant.org/bakur-belgeseline-bakanlik-sansuru-geldi/>

10 "Bakur' seyirciyle buluştu", İMC, 3 Mayıs 2015, www.imctv.com.tr/bakur-seyirciyle-bulustu/

kapsamında Mardin'de,¹¹ 12 Mayıs'ta Kürt Kültür Sanat Günleri'nde İstanbul'da,¹² 15 Haziran'da Documentarist 8. İstanbul Film Günleri'nin *Sansüre Takılan Belgeseller* seçkisi kapsamında¹³ ve çeşitli vesilelerle İzmir, Van, Mersin, Siirt ve Batman'da gösterildi.

Bakur'un sansürlenmesinin ardından, pek çok festivalde kayıt-tescil belgesi olmayan filmlerin gösterimleri ve yarışmalar iptal edildi. İstanbul Film Festivali'nin hemen ardından 24 Nisan ile 3 Mayıs 2015 arasında gerçekleştirilen 26. Ankara Uluslararası Film Festivali kapsamındaki Ulusal Belgesel ve Ulusal Kısa Film Yarışmaları'nın, kayıt-tescil belgesi olmayan filmler gösterilemeyeceği ve dolayısıyla "adil yarışma koşulları ortadan kalkacağı" için iptal edildiği açıklandı.¹⁴ Ayrıca festivalin Ulusal Yarışma jürisi, "eser işletme belgesinin bir sansür mekanizması olarak işletilmesini" protesto etmek amacıyla çekildiğini ilan etti.¹⁵ 21-26 Nisan 2015'te düzenlenen 3. Ankara Engelsiz Film Festivali'nde de kayıt-tescil belgesi olmayan kısa ve belgesel filmlerin gösterimlerinin yapılamayacağı duyuruldu. AEFF'15 programında yer alan Türkiye yapımı 9 kısa ve belgesel film bu durumdan etkilendi. Yaptığımız görüşmede festivalin koordinatörlerinden Kıvanç Yalçın, ilgili yönetmeliğe göre kayıt-tescil belgesi olmayan filmlerin gösterilmesi durumunda filmin yasal sahibi ve festival organizatörleri için para cezası söz konusu olduğu bilgisinin filmlerin yönetmen ve yapımcılarına aktarıldığını ifade etti. 9 filmde 1'inin yönetmeni kayıt-tescil için bakanlığa başvuracağını bildirdi ve filminin gösterilmesini istedi. Diğer filmlerin ise hak sahipleri ve festival yönetiminin ortak kararıyla gösterilmeyeceği, bu duruma sebep olan yönetmeliğin düzeltilmesi talebiyle birlikte basına ve kamuoyuna duyuruldu. Duyuruyu kısa ve belgesel filmlerin yönetmen ve yapımcıları ile Engelsiz Yarışma'nın jüri üyeleri imzaladı. Yarışmada filmi bulunan yönetmenler, filmi kayıt-tescil belgesi eksikliğinden dolayı gösterilemeyen yönetmenlerle dayanışmak adına yarışmanın gerçekleştirilmemesini, gösterimlerin yarışma kapsamı dışında yapılmasını talep etti. Bu gelişmeler sonucunda Engelsiz Yarışma gerçekleşmedi.¹⁶ 2015'in Mayıs ayının başında gerçekleştirilen TRT Belgesel Günleri'nde ve 3. Kayseri Altın Çınar Film Festivali'nde kayıt-tescil belgesi olmayan filmlerin gösterimleri yapılmadı; yarışmalarda ödül alan filmlerin bir kısmı bu sebeple sadece jüriler tarafından izlenmiş oldu. Bu gelişmelerin aksine, 8-18 Mayıs 2015 tarihlerinde düzenlenen 18. Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri Festivali, programda yer alan filmlerden kayıt-tescil belgesi istenmeyeceğini duyurdu. Bunun üzerine, festivalde filmleri bulunan 20 sinemacı, festivalin kayıt-tescil belgesi istememe kararını desteklediklerini ve filmlerinin gösterim sorumluluğunu üstlendiklerini açıkladılar.¹⁷ Festivalin 5 *Dakika-da 18' Kısa Film Yarışması* jürisi de yarışmadaki bütün filmleri "festivaller dışında hiç-

11 "Çerçi Film Günleri yasaklı Bakur ile başladı", *DİHA*, 5 Mayıs 2015, <http://diclehaber.com/tr/news/content/view/455666?from=1131337581>

12 "Tara Jaff, Kürt Kültür Günleri'ne geliyor", *Evrensel*, 9 Mayıs 2015, <http://www.evrensel.net/haber/112312/tara-jaff-kurt-kultur-gunlerine-gelior>

13 "Bakur'a akın var!", *Evrensel*, 15 Haziran 2015, <http://www.evrensel.net/haber/174072/bakura-akin-var>

14 "'Bakur' krizi Ankara'ya sıçradı", *Radikal*, 16 Nisan 2015, <http://www.radikal.com.tr/kultur/bakur-krizi-ankaraya-sicradi-1337105/>

15 "'Bakur' krizi büyüyor, Ankara jürisi de çekildi", *Radikal*, 16 Nisan 2015, <http://www.radikal.com.tr/kultur/bakur-krizi-buyuyor-ankara-jurisi-de-cekildi-1337332/>

16 "Engelsiz Filmler Festivali'nde de filmler çekildi", İMC, 21 Nisan 2015, <http://www.imctv.com.tr/engelsiz-filmler-festivalinde-de-filmler-cekildi/>

17 "Uçan Süpürge filmlerden 'kayıt tescil belgesi' istemeyecek", İMC, 8 Mayıs 2015, <http://www.imctv.com.tr/ucan-supurge-filmlerden-kayit-tescil-belgesi-istemeyecek/>

bir gösterim şansı bulamadıkları halde, hâlâ bu ülkede film yapmaya devam ettikleri için” kazanan ilan ederek çekildiğini duyurdu.¹⁸

İstanbul Film Festivali'nde *Bakur*'un gösteriminin engellenmesiyle Türkiye'deki film festivalleri açısından yeni bir dönem başladığını söyleyebiliriz. *Bakur*'un sansür lenmesi öncesinde kayıt-tescil belgesi isteyen festival sayısı oldukça azken, geldiğimiz noktada film festivallerinin kayda değer bir kısmı programlarına alacakları filmlerden kayıt-tescil belgesi talep ediyorlar. Geçen yılki vakanın yaşandığı İstanbul Film Festivali'nin yanı sıra, Ankara Uluslararası Film Festivali, İf İstanbul Bağımsız Filmler Festivali ve Ankara Engelsiz Filmler Festivali, programına aldığı filmlerden kayıt-tescil belgesi istemeye başlayan festivaller arasında.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan destek alan festivallerin çoğunlukla kayıt-tescil belgesi isteme eğilimi gösterdiğini, buna karşın bakanlık desteğinden yararlanmayan festivallerin genellikle kayıt-tescil belgesi istemediğini söyleyebiliriz. Fakat bakanlıktan destek almanın festivallerin kayıt-tescil belgesine dair izledikleri politikalarda nihai bir belirleyiciliği olduğunu söylemek yanıltıcı olur. Zira bakanlıktan destek alıp kayıt-tescil belgesi istememeye devam eden festivaller var. Örneğin, uzun yıllardır bakanlıktan maddi destek alan Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri Festivali 2015'te olduğu gibi bu yıl da programına aldığı filmlerin yapımcılarından kayıt-tescil belgesi istemedi. Festivallerin bakanlıktan aldıkları destek miktarlarının genellikle bütçelerinin küçük bir kısmını oluşturuyor olması hesaba katılması gereken önemli bir ayrıntı. Dolayısıyla festivallerin kayıt-tescil belgesine ilişkin izledikleri politikaları doğrudan maddi kaygılara indirgeyemeyiz. Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan aldıkları destekten öte, bakanlıkla kurdukları ilişki ve bu ilişkinin mahiyetinin festivallerin kayıt-tescil belgesi ve diğer mevzularda dair tutumlarını belirlediğini söyleyebiliriz.

2015 yılına kadar programına aldığı filmlerden kayıt-tescil belgesi istemeyen Ankara Uluslararası Film Festivali, bu yıl ön elemeyi geçip programa alınan filmlerin yapımcılarından bu belgeyi talep etti. Kayıt-tescil belgesinin sansür aracı olarak kullanıldığını, bu sebeple bu belgeyi almayacaklarını belirten iki yönetmenin filmleri 27. Ankara Uluslararası Festivali'nin açıklanan programından çıkartıldı. Bu iki film, Selim Yıldız'ın *Roboski* katliamını ve kaçakçılık faaliyetlerini anlatan belgeseli *Bîra Mi'tetin (Hatırlıyorum)* (2016) ve Gökalp Gönen'in küçük evlerde yaşayan makinaların güneşi arayış hikâyesini konu edinen kısa animasyonu *Altın Vuruş* (2015). *Hatırlıyorum*'un programdan çıkartılması üzerine, bu durumu “sansüre boyun eğmek” olarak nitelendiren Documentarist'in direktörlerinden Necati Sönmez belgesel yarışması jüriliğinden çekildiğini ilan etti.¹⁹ Meselenin açığa çıkmasının ardından açıklama yapan festival yönetimi,²⁰ gösterimi yapılacak filmlerin kayıt-tescil belgesine sahip olması şartını “teknik ve hukuki bir gereklilik” olarak niteledi.²¹ Sönmez, bu açıklamaya, “Eser işletme belgesi, festival şartnamesine girince sansür belgesi olmaktan çıkmıyor, tersine kurumsallaşıyor,” diyerek tepki gösterdi. Ayrıca Sönmez, birden fazla

18 “Uçan Süpürge Jürisi Tüm Filmleri Birinci İlan Edip Çekildi”, *Bianet*, 20 Nisan 2015, <http://bianet.org/bianet/sanat/163929-ucan-supurge-jurisi-tum-filmleri-birinci-ilan-edip-cekildi>

19 Necati Sönmez, “Havuz Festivallerine Doğru mu?”, *Bianet*, 23 Nisan 2016, <http://bianet.org/biamag/sanat/174146-havuz-festivallerine-dogru-mu>

20 Ankara Uluslararası Film Festivali'nin yönetimini üstlenen Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı'nın 2011'de düzenlediği 2. Malatya Uluslararası Film Festivali'nde *Zenne* (2011) filminin gösterimi de benzer bir şekilde “katılım koşulları” gerekçe gösterilerek iptal edilmişti. Bu vakayı raporun ilerleyen kısımlarında daha detaylı bir şekilde ele alıyoruz.

21 “27. AUFF'tan Açıklama: Tek Yük Festivallerin Omuzunda Olamaz”, 25 Nisan 2016, <http://www.filmfestankara.org.tr/27-aufftan-aciklama/>

filmin kayıt-tescil belgesi almak istememesi üzerine, festivalin bu filmlerin her birini arayarak “bir tek siz kaldınız” dediğini, böylelikle filmlerin ortak hareket etmesinin önüne geçmeye çalıştığını söyledi.²² Bunun yanı sıra festivalin, programdan çıkartılan filmlerin yönetmenlerine gösterim yapılmaksızın yarışmalara katılma “seçeneği” sunduğunu biliyoruz. 27. Ankara Uluslararası Film Festivali'nin programından çıkartılan bu iki filmin gösterimi, İşçi Filmleri Festivali ve Sansüre Karşı Özgür Sinema Platformu'nun ortak girişimiyle 5 Mayıs'ta Ankara'da gerçekleştirildi.²³ Ayrıca 27. Ankara Uluslararası Film Festivali'nin Ulusal Belgesel Film Yarışması'nda üçüncülük ödülü alan Vahap Sarıaltın yönetmenliğindeki *Dûr (Uzak)* (2015) filminin gösteriminin kayıt-tescil belgesi olmadığı için yapılmadığı ve sadece jüri tarafından izlendiği ortaya çıktı. 8 Mayıs 2016'da gerçekleştirilen kapanış töreninde konuşan yarışmanın jüri üyelerinden Nazım Alpman, festivalde herhangi bir sansürün söz konusu olmadığını savundu ve bunu kayıt-tescil belgesi olmayan *Uzak*'ın seyircisiz bir şekilde jüri üyeleri tarafından izlenerek ödüle layık görülmesiyle gerekçelendirdi. Ancak Alpman'ın da açıkça belirttiği gibi, festivalin programına dahil edilen bir filmin gösterimi, belgesi olmadığı gerekçesiyle yapılmadı.

Kayıt-Tescil Belgesinin Hukuki Boyutu

Kayıt-tescil belgesinin temel işlevi, sinema ve müzik eseri sahiplerinin “sahip oldukları hakların ihlal edilmemesi, hak sahipliğinin belirlenmesinde ispat kolaylığı sağlanması ve mali haklara ilişkin yararlanma yetkilerinin takip edilmesini” sağlamak.²⁴ Kayıt-tescil belgesinin bir sansür aracına dönüşmesinin sebeplerinden biri, belgenin ne tür gösterimlerde zorunlu olduğu konusundaki muğlaklık. Belgesel Sinemacılar Birliği'nin hukuk danışmanı Burhan Gün'ün işaret ettiği gibi, kayıt-tescil belgesi yukarıda tanımlanan temel işlevi itibariyle ticari dolaşımı ilgilendiriyor.²⁵ Ancak ilgili düzenlemeler, kayıt-tescil belgesinin film festivalleri gibi ticari olmayan gösterimler için de istenmesine olanak sağlıyor. 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun'un 7. maddesine göre, yurtiçinde veya yurtdışında üretilen filmlerin “ticari dolaşıma ve gösterime sunulmasından önce kayıt ve tescile esas teşkil edecek şekilde değerlendirilmesi ve sınıflandırılmasının” yapılacağı ifade ediliyor.²⁶ İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi ve Siyah Bant'ın hukuk danışmanı Ulaş Karan, bu düzenlemede ticari gösterim ile ticari olmayan gösterim arasında herhangi bir ayrıma gidilmediğine, dolayısıyla film festivallerinde yapılacak gösterimler için de kayıt-tescil belgesi istenmesinin mümkün kılındığına dikkat çekiyor.²⁷ Ancak ilgili bir yönetmelik madde-

22 “Necati Sönmez: Prosedür değil sansür diyeceğiz”, *Evrensel*, 26 Nisan 2016, <http://www.evrensel.net/haber/278506/necati-sonmez-prosedur-degil-sansur-diyecemiz>

23 “Özgür Sinema ile İFF sansürü deldi”, *Birgün*, 5 Mayıs 2016, <http://www.birgun.net/haber-detay/ozgur-sinema-ile-iff-sansuru-deldi-111317.html>

24 Bkz. “5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu” <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5846.pdf>

25 Burhan Gün, “Kayıt Tescil Belgesi Tartışmaları Üzerine Hukuki İnceleme”, 13 Mayıs 2015, <http://gunhukuk.com/kayit-tescil-belgesi-tartismalari-uzerine-hukuki-inceleme/>

26 Bkz. “5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun” <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14244/sinema-filmlerinin-degerlendirilmesi-ve-siniflandirilma-.html>

27 Ulaş Karan, *Sanatta İfade Özgürlüğü, Sansür ve Hukuk*, (İstanbul: Siyah Bant Yayınları, 2013), s. 59, http://www.siyahbant.org/wp-content/uploads/2013/11/siyahbant_kitap02_web.pdf

siyle, festivallerde gösterilecek yurtdışında üretilmiş filmler bu zorunluluktan muaf tutulmuş durumda.²⁸ Kayıt-tescil belgesinin hangi gösterimlerde isteneceğine dair düzenlemelerdeki muğlaklık, belgenin ticari gösterimler için hak ispat edici işlevinin ötesinde kullanılmasına zemin hazırlıyor. Bu nedenle sinema sektörünün bileşenleri, ticari gösterime girmeyecek filmlerden kayıt-tescil belgesi istenmemesi yönünde yasal düzenlemeler yapılmasını talep ediyor.

Kayıt-tescil işlemi için değerlendirme ve sınıflandırmanın koşul olarak konulması sansürün yolunu açan bir diğer sebep. Kayıt-tescil belgesine dair hususları belirleyen düzenlemeler Fikir ve Sanat Eserlerinin Kayıt ve Tescili Hakkında Yönetmelik'te yer alıyor.²⁹ Söz konusu yönetmeliğin 5. maddesine göre kayıt-tescil başvurusu için gerekli belgelerden “değerlendirme ve sınıflandırmanın sonucunu gösterir belge” isteniyor. “Değerlendirme ve sınıflandırma”, 5224 sayılı kanunun 3. maddesinin F bendinde, “kamu düzeni, genel ahlâk ile küçüklerin ve gençlerin ruh sağlığının korunması, insan onuruna uygunluk ve Anayasada öngörülen diğer ilkeler doğrultusunda denetlenmesi, değerlendirilmesi ve sınıflandırılması” olarak tanımlanıyor. Söz konusu değerlendirme ve sınıflandırma, öncelikle bir bakanlık temsilcisi, bir sinema meslek örgütü temsilcisi ve bir psikologdan oluşan alt kurullarda yapılıyor. Alt kurul içindeki anlaşmazlıklar veya filmin yapımcısı ya da dağıtımıcısının itirazı üzerine, üst kurul niteliğindeki Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu toplanıyor.³⁰ Bu kurulda, Kültür ve Turizm, Milli Eğitim ve İçişleri bakanlıklarından birer üye, meslek birliklerince önerilmiş kişiler arasından bakanlık tarafından seçilmiş üç üye ve doktora dereceli bir sosyolog, bir psikolog ve bir çocuk gelişimi uzmanı bulunuyor. Ulaş Karan, söz konusu değerlendirme ve sınıflandırmanın “kimi zaman bir ön denetim oluşturmakta ve sinema filmlerine sansürün yolunu açmakta” olduğunu vurguluyor.³¹ Öyle ki, 5224 sayılı kanunun yukarıda bahsi geçen 7. maddesinde, değerlendirme ve sınıflandırma sonucunda kriterlere uygun bulunmayan filmlerin ticari ya da ticari olmayan gösterime sunulamayacağı ifade ediliyor. Kayıt-tescil belgesi olmayan filmlerin gösterilmesi durumunda, aynı kanunun 13. maddesi gösterim yapanlar ve filmin yapımcıları için ciddi miktarlarda idari para cezası öngörüyor.³² Ayrıca, aynı maddede, kayıt-tescil belgesi olmayan filmlerin gösterimlerinin ve dağıtımının valilik tarafından durdurulacağı da belirtiliyor. Kayıt-tescil belgesi için değerlendirme ve sınıflandırmanın şart olarak koşulması sinemada ifade özgürlüğü açısından ciddi bir sorun teşkil ediyor. Sinema sektörü, kayıt-tescil ile değerlendirme ve sınıflandırma işlemlerinin birbirinden ayrı şekilde ele alınmasını öneriyor. Ayrıca sektör bileşenleri,

28 Bkz. “Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, Madde 15, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14493/sinema-filmlerinin-degerlendirilmesi-ve-siniflandirilma-.html>

29 Bkz. “Fikir ve Sanat Eserlerinin Kayıt ve Tescili Hakkında Yönetmelik” <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14552/fikir-ve-sanat-eserlerinin-kayit--ve-tescili-hakkinda-y-.html>

30 Elif Ergezen, “Kıskaç Daralırken: Film Festivalleri ve Eser İşletme Belgesi”, (İstanbul: Siyah Bant, 2012), s. 57, http://www.siyahbant.org/wp-content/uploads/2012/09/siyahbant_kitap_final_web.pdf

31 Pelin Başaran ve Ulaş Karan, *Sanatsal İfade Özgürlüğü Kılavuzu*, (İstanbul: Siyah Bant ve İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi ortak yayını, Şubat 2016), s. 46, <http://www.siyahbant.org/wp-content/uploads/2016/03/Sanatsal-Ifade-Ozgurlugu-Kilavuzu-Final.pdf>

32 Kayıt-tescil belgesi olmayan filmlerin gösterimini yapan festivallere film başına 10.000 TL, filmlerin yapımcılarına 50.000 TL idari para cezası öngörülüyor. Ayrıca, “ticari dolaşıma ve gösterime sunulamaz” kararı olan filmleri gösterenlerin ödemek zorunda olduğu para cezası da 50.000 TL.

“yaş sınıflandırmasına uluslararası kabul edilmiş olan bilimsel ölçütler getirilmesini” ve kurulların filmleri yasaklama yetkisinin kaldırılmasını talep ediyor.³³

Kayıt-tescil belgesine ilişkin bir diğer sorun, film festivallerinde gösterilecek bazı filmlere³⁴ dair “ticari dolaşıma ve gösterime giremez” kararı alınarak belge verilmesi. Filmlerin kurullar tarafından Anayasa’ya uygunluk, genel ahlakın ve kamu düzeninin korunması gibi muğlak kıstaslarla ödenetime tâbi tutulması, ticari ve ticari olmayan gösterim ayrımı yapılmaksızın bazı filmlerin yasaklanmasının önünü açıyor. Bu sorunun çözümü için kayıt-tescil ile değerlendirme ve sınıflandırma işlemlerinin ayrıştırılması önem arz ediyor. Yapımı tamamlanmış her filme hiçbir koşul aranmaksızın kayıt-tescil belgesi verilmesi ve bu işlemden ayrı olarak, ticari gösterime sunulacak filmlere ilişkin yaş sınırının evrensel ölçütler baz alınarak belirlenmesi gerekiyor. Film gösterimlerinin suç teşkil ettiği düşünülüyorsa, bu sonradan yargının konusu olabilir. Bu noktada, kayıt-tescil belgesine ilişkin tartışmanın festivallerdeki gösterimlere sağlanacak muafiyetin ötesinde olduğunu söyleyebiliriz. Esas mesele, mevcut hali bir ödenetim ve yasaklama aracı olarak kullanılan kayıt-tescil belgesinin bu özelliklerinden arındırılarak sadece hak ispat edici bir niteliğe büründürülmesi.

Kısacası, kayıt-tescil belgesinin Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda tarif edilen maksatla kullanılması, yani ticari dolaşım için hak sahipliğini ispat eden ve mali haklardan yararlanılmasını sağlayan bir işleve sahip olması herhangi bir sorun teşkil etmiyor. Ulaş Karan’ın da belirttiği gibi, bu belge filmlerin ticari dolaşımı ve gösterimi için vazgeçilmez bir niteliğe sahip.³⁵ Fakat ticari ve ticari olmayan gösterimler arasında ayırım yapılmaması ve kayıt-tescil işlemleri için filmlerin değerlendirilmesi ve sınıflandırılmasının zorunlu tutulması, kayıt-tescil belgesinin bir denetim aracı olarak kullanılmasının önünü açıyor. Bu sebeple, mali hakların tespitinin gerekli olmadığı ticari olmayan gösterimlerdeki kayıt-tescil belgesi zorunluluğunun kaldırılması yönünde adımlar atılması gerekiyor. Ayrıca ticari gösterimler için yapılacak derecelendirme ve sınıflandırmanın da kayıt-tescil işlemlerinden ayrı tutulması ve ifade özgürlüğünü ihlal etmeyecek şekilde uluslararası standartlara göre düzenlenmesi gerektiğini vurgulamalıyız.

Sansür Aygıtı Olarak Kayıt-Tescil Belgesi

Görüldüğü üzere, kayıt-tescil belgesi almanın şartları ve belge bulunmaması halinde uygulanacak idari cezalar ilgili kanun ve yönetmeliklerde oldukça açık bir şekilde belirtiliyor. Ancak 2015’te İstanbul Film Festivali’ndeki engellemeye kadar, film festivallerinde gösterilen filmlerin büyük bir kısmı bakanlığın “göz yummasıyla” kayıt-tescil belgesine sahip olma yükümlülüğünden muaf tutulmuştu. Siyah Bant’ın 2013’te görüştüğü dönemin Sinema Genel Müdürü Cem Erkul, şu âna kadar kayıt-tescil belgesi alamayan film olmadığını söylemişti.³⁶ Fakat kayıt-tescil başvurusu reddedilen ya da kayıt-tescil belgesi olmadığı gerekçesiyle festivallerde gösterimi engellenen filmler olduğunu biliyoruz. Çayan Demirel’in yönetmenliğindeki *Dersim 38’e* (2006) yönelik 2007’deki engellemeyle başlayan ve kayıt-tescil belgesinin sansür

33 “Sinemacılar Kültür ve Turizm Bakanlığı’na açık mektup”, 7 Mart 2014, <http://www.siyahbant.org/sinemacilar-dan-kultur-ve-turizm-bakanligina-acik-mektup-2/>

34 Raporun ilerleyen kısımlarında ele aldığımız gibi, gösterimi yasaklanan bu filmler ağırlıklı olarak Kürt hak mücadelesini konu alıyor.

35 Karan, *Sanatta İfade Özgürlüğü*, Sansür ve Hukuk, s. 59.

36 *Kültür politikası alanındaki gelişmeler ve sanatsal ifade özgürlüğüne etkisi*, (Ankara: Siyah Bant Yayınları, 2013), s. 5. http://www.siyahbant.org/wp-content/uploads/2012/01/SiyahBant_Arastirma_Raporlari.pdf

aygıtı olarak kullanıldığı süreç, belgesel sinemacı Elif Ergezen tarafından “daralan bir kıskaç” olarak tanımlanmıştı. Bugün kayıt-tescil belgesine dair geldiğimiz nokta, Ergezen’in sürece dair bu tanımının kapsayıcılığını doğruluyor: “Kıskaç: daraldıkça, baskı ve sansürün etkilediği sinemacıların sayısı artıyor.”³⁷

Bu süreçte yaşanan başlıca vakaları şöyle sıralayabiliriz: 2007’deki 1. Munzur Barış ve Kültür Günleri’nde gösterimi yapılması planlanan *Dersim 38*, kayıt-tescil belgesi olmadığı gerekçesiyle polis tarafından ön izlemeye tâbi tutulmak istendi. Yönetmenin bu uygulamayı reddetmesi üzerine gösterim gerçekleşmedi. Ayrıca, filmin 2007 yılında yasaklanması üzerine başlayan hukuki süreç hâlâ devam ediyor.³⁸ Aydın Orak’ın 1992 Cizre Newrozunu anlatan *Bêrivan: Bir Başkaldırı Destanı* belgeselinin 2011’deki kayıt-tescil başvurusu da “PKK propagandası yaptığı” ve “tarihi çarpıttığı” iddiasıyla reddedildi. Filmin, Aralık 2011’deki 2. Yılmaz Güney Film Festivali’ndeki gösterimi Batman Valiliği’nin kararıyla engellendi.³⁹ LGBTİ bireylere yönelik nefret cinayetlerine odaklanan *Zenne* (2011) filminin yönetmenleri Caner Alper ve Mehmet Binay, 2011’deki 2. Malatya Uluslararası Film Festivali’nde ön elemeyi geçip ulusal yarışmaya dâhil edilen filmin gösteriminin, festivalin başlamasına iki hafta kala kayıt-tescil belgesi olmadığı gerekçesiyle engellenmeye çalışıldığını duyurdular. Nitekim yapımcılara tanınan kısa sürede kayıt-tescil işlemleri için gerekli belgeleri tamamlanamayan *Zenne*, aynı şekilde kayıt-tescil belgesi bulunmayan *Unutma Beni İstanbul* (2011) ile birlikte Malatya’da gösterilemedi.⁴⁰ Aynı gerekçeyle, *Hayatboyu* (2013), *Köksüz* (2013) ve *Daire* (2013) filmleri de 2013’teki 4. Malatya Uluslararası Film Festivali’nin açıklanan programından çıkartıldı.⁴¹

Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü, 2014’ün Ocak ayında, pek çok festivale gösterimi yapılacak yerli filmlerden kayıt-tescil belgesi istenmesi şartını hatırlatan bir yazı gönderdi. Aslında bakanlık bu yazıyı maddi destek verdiği film festivallerine 2011’den itibaren neredeyse her yıl göndermiş, fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi bu şart çoğu festival tarafından uygulanmamıştı. Ayrıca bakanlık tarafından da takibi yapılmamıştı. Siyah Bant’ın sinemacılar, sinema kurumları ve film festivalleriyle birlikte hazırladığı, 7 Mart 2014 tarihli Kültür ve Turizm Bakanlığı’na açık mektupta, kayıt-tescil belgesinin ticari gösterimler dışında sanatsal etkinliklerde de istenmesinin sanatsal ifade özgürlüğüne bir engel teşkil edeceği belirtilerek bu zorunluluğun kaldırılması yönündeki düzenlemelerin yapılması talep edildi.⁴² 1001 Belgesel Film Festivali’nin direktörü Mustafa Ünlü, önceki yıllarda da benzer yazılar aldıklarını, fakat bakanlıkla görüşmeleri neticesinde yönetmeliğin uygulanmadığını söyledi. Ünlü, 2014’te aldıkları yazı üzerine bakanlıkla yaptıkları görüşmede kayıt-tescil belgesi istenmesine dair yükümlülüğün kaldırılmasını talep ettiklerini, bakanlık yetkililerininse meselenin çözümü için yeni sinema kanununu işaret ettiğini aktardı. Söz konusu kanun taslağı, sinemacıların ve festivallerin taleplerine cevaben

37 Ergezen, “Kıskaç Daralırken: Film Festivalleri ve Eser İşletme Belgesi”, s.61.

38 Bu vakayla ilgili gelişmelerin bir dökümü için bkz. <http://www.siyahbant.org/dersim-38-belgeseli-halen-yasakli/>

39 Bu vakayla ilgili gelişmelerin bir dökümü için bkz. <http://www.siyahbant.org/90lara-donup-bakmak-yasak/>

40 Bu vakayla ilgili gelişmelerin bir dökümü ve 2. Malatya Uluslararası Film Festivali’nin düzenleyicisi Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı’nın konuya dair açıklaması için bkz. <http://www.siyahbant.org/zenne-malatya-giremeyecek-mi/>

41 “Yapımcılar Malatya Film Festivali’ne tepkili”, *Radikal*, 5 Kasım 2011, www.radikal.com.tr/hayat/yapimcilar-malatya-film-festivaline-tepkili-1159182/

42 Açık mektubun tam metni ve imzacılar için bkz. <http://www.siyahbant.org/sinemacilardan-kultur-ve-turizm-bakanligina-acik-mektup-2/>

bakanlık yetkililerince bir geçiştirme bahanesi olarak sıklıkla kullanılıyor. Türkiye Sinema Kanunu olarak adlandırılması planlanan düzenleme 2012'de gündeme gelmişti. Avukat Burhan Gün'ün aktardığına göre, söz konusu taslakta ticari olmayan gösterimler için idari ceza hükümleri kaldırılmıştı. Elif Ergezen, yeni kanun taslağında, üst kuruldaki meslek birliği temsilcilerinin sayısının 3'ten 2'ye düşürüldüğünü ve kurula diğer bakanlık temsilcilerinin yanı sıra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan da bir temsilcinin eklendiğini belirtiyor.⁴³ Bu süreçte sinema meslek birliklerinin tüm çabasına rağmen Sinema Genel Müdürlüğü'yle aralarında sağlıklı bir iletişim kurulamadı. Sürecin başından beri yeni kanun taslağı üzerine çalışan ve sektörün gelişmesine yönelik öneriler getiren birlikler taslağın hazırlık sürecine dahil edilmedi. Bir süredir gündem dışında kalan taslağın son hali bilinmiyor.

Bakur, Bêrîvan, Dersim 38 ve Zenne örneklerinden anlaşılacağı gibi, kayıt-tescil belgesi, devletin gösterimlerini engellemek istediği ve ağırlıklı olarak Kürt hak mücadelesine dair filmlerin gösterimlerinin engellenmesinde kullanışlı bir araç olarak karşımıza çıkıyor. Başka bir deyişle, Kültür ve Turizm Bakanlığı ilgili kurullar eliyle bir denetim mekanizması oluşturarak filmlere içerikleri sebebiyle müdahale edebiliyor. Filmleri kayıt-tescil belgesi olmadığı gerekçesiyle programdan çıkaran festivaller ise açıklamalarında genellikle bu filmlerin içeriğini mevzubahis etmiyor. Bu yıl Ankara Uluslararası Film Festivali'nde yaşananlar bu durumun iyi bir örneği. Festival yönetimi, *Hatırlıyorum*'un programdan çıkarılmasını filmin içeriğiyle değil, "teknik ve hukuki gerekliliklerle" gerekçelendiriyor. Dolayısıyla festival yönetimi, "teknik ve hukuki gereklilik" ifadesiyle ima ettiği kayıt-tescil belgesini almayı reddeden herhangi bir filmi içeriğinden bağımsız olarak program dışında bırakıyor. *Hatırlıyorum*'un yanı sıra *Altın Vuruş*'un da programdan çıkarılması bunun bir örneği.

Kısa Filmler ve Belgeseller

27. Ankara Uluslararası Film Festivali'nde de görüldüğü üzere, festivallerdeki kayıt-tescil belgesi uygulamasından ağırlıklı olarak kısa filmler ve belgeseller etkileniyor. Nadiren ticari gösterimi yapılan bu filmlerin izleyicileriyle buluştukları başlıca meca film festivalleri. İstanbul Film Festivali'ndeki sansür öncesinde, neredeyse hiçbir festival kısılar ve belgesellerden kayıt-tescil belgesi istemiyordu. Açıkçası, festivallerin kayıt-tescil belgesi yükümlüğünün kısa ve belgeselleri kapsadığından haberdar olduklarını bile söyleyemeyiz. Öyle ki, Altın Koza Film Festivali'nde 2005'te oluşturulan festival yönetmeliğine göre, sadece uzun metraj kurmaca filmlerden kayıt-tescil belgesi isteniyordu. Ancak *Bakur*'un ardından Türkiye'deki pek çok festivalin yaşadığı dönüşüm, kısa ve belgesel filmleri de kayıt-tescil belgesi zorunluluğuyla karşı karşıya bıraktı. Genellikle ticari gösterime giremeyen ve kurmacalara kıyasla oldukça düşük bütçelere sahip bu filmlerin, belli başlı festivallerde gösterilebilmek için kayıt-tescil işlemlerinin –dolayısıyla değerlendirme ve sınıflandırma işlemlerinin– yapılmış olması gerekiyor.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın da kısa ve belgesellerin kayıt-tescil işlemlerine dair "hazırlıksız" olduğunu söyleyebiliriz. Bu noktada, kısa ve belgesel filmlerin kayıt-tescil belgesi alma süreçlerine dair bir hususu netleştirmekte fayda var. Kısa film ve belgesellerin kayda değer bir bölümünün yapım şirketi bulunmuyor. Oysa bakanlığın kayıt-tescil başvuru formunda filmlerin bir yapım şirketi olduğu varsayılıyor. Bu nedenle, kayıt-tescil belgeleri yapım şirketi olmayan filmlerin de başvurabileceği bir şekilde "ticari" ve "amatör" olarak iki ayrı kategoride düzenlenmeye başladı. Siyah Bant'ın hukuk danışmanı Ulaş Karan, kanun ya da yönetmeliklerde bu ayrıma dair

43 Ergezen, "Kıskaç Daralırken: Film Festivalleri ve Eser İşletme Belgesi", s. 57.

herhangi bir düzenleme olmadığını söylüyor. Bir yapım şirketi bünyesinde üretilen filmlerin kayıt-tescil belgesi başvurularında herhangi bir değişiklik söz konusu değil. Yapım şirketi olmayan kısa film ve belgesel sahipleriye yeni oluşturulan “amatör” kategorisi üzerinden başvuruyor. “Amatör” kayıt-tescil belgesinin başvuru formu, “ticari” kategorisinden başvuran filmlerin doldurduğu formla neredeyse aynı. İki form arasındaki tek fark, yapımcı bilgilerinin sorulduğu kısımlarda “amatör” ibaresinin yer alması. “Ticari” kayıt-tescil belgesine başvuranlardan istenen “yapımcı belgesi” haricinde, her iki başvuruda da aynı belgeler isteniyor. Fakat yapım şirketi olmadığı için “amatör” kategorisi üzerinden başvuran yapımcılardan biriyle gerçekleştirdiğimiz görüşmede, kendilerinden başvuru formu ve ödeme dekontu dışında başka bir belge istenmediğini öğrendik. Ayrıca İstanbul Telif Hakları ve Sinema Müdürlüğü yetkililerinin yapımcılara aktardığına göre, “amatör” kayıt-tescil belgesine sahip filmlerin ticari gösterime sunulabilmesi için haklarının bir yapımcı şirkete satılması ve belgenin “ticari” kayıt-tescil belgesine dönüştürülmesi gerekiyor. Bu uygulamalar, kayıt-tescil belgesine başvuru sürecinin standart bir işleyişe sahip olmadığını gösteriyor. Bu süreçte standart bir işleyiş olmaması, soruna yönelik kısa vadeli çözümlerin hukuki bir güvencesizlik ortamında geliştirilmesine yol açıyor.

Bir filmin kayıt-tescil belgesi alabilmesi için, 2016'nın Nisan ayı itibarıyla 444,5 TL olan işlem ücretinin ödenmesi ve noter masraflarının karşılanması gerekiyor. Bu masraflar, oldukça düşük bütçelerle yapılan kısa ve belgesel filmlerin yönetmen ya da yapımcılarının maddi imkânlarını zorlayabiliyor. Bazı festivallerin, gösterimini yapacakları belgesel ve kısa filmlerin kayıt-tescil belgesi alabilmesini sağlamak amacıyla bu masrafları karşıladığını biliyoruz. 22. Altın Koza Film Festivali'nin Öğrenci Filmleri Yarışması'na seçilen 32 kısa filmin kayıt-tescil başvurusu festival tarafından toplu olarak yapıldı ve başvuru masraflarını festival karşıladı. Festivalin program direktörü Kadir Beycioğlu, ön jürinin izleyip yarışmaya almaya karar verdiği yarışma filmlerinin kayıt-tescil belgesi başvurularının toplu olarak yapıldığını ve Kültür Bakanlığı tarafından bu filmlere ilişkin herhangi bir değerlendirme ve sınıflandırma işleminin yapılmadığını söyledi. If İstanbul Bağımsız Filmler Festivali'nde ise kayıt-tescil başvurularını filmlerin yapımcıları kendileri yaptı, fakat festival yönetimi programdaki filmlerden bir kısmının kayıt-tescil masraflarını karşıladı. Toplu kayıt-tescil başvurusunun hukuki boyutunu sordüğümüz akademisyen Ulaş Karan, bunun mevzuatta yeri olmayan, keyfi bir uygulama olduğunu ifade etti.

Film Festivallerinin Karşılaştığı Başlıca Sorunlar

İstanbul Film Festivali'ndeki sansürün, Türkiye'deki film festivalleri açısından kayıt-tescil belgesi etrafındaki tartışmaların ötesinde ağır sonuçları olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Bakanlığın belirli bir filmin sansürlenmesi amacını taşıyan müdahalesine İstanbul Film Festivali'nin karşı duramaması ve ardından düzenlenen festivallerde kayıt-tescil belgesi olmayan filmlerin gösterimlerinin iptali, Türkiye'deki film festivallerinin elini zayıflatarak çeşitli müdahalelere daha açık hale gelmelerine yol açtı.

Temmuz 2015'te PKK'yle devlet güçleri arasında yeniden başlayan savaşın ve yaşanan katliamların yarattığı boğucu atmosferden film festivalleri de nasibini aldı. Ekim 2015'te gerçekleştirileceği açıklanan 18. 1001 Belgesel Film Festivali de belirsiz bir tarihe ertelendi. Erteleme kararı, festival komitesinin 19 Eylül'de yaptığı açıklamada, “kanlı çatışmalar, can kayıpları, sokağa çıkma yasakları, kitlesel ve örgütlü bir şiddet ortamı” ve “seçim ortamının yarattığı gerilimin çoğalttığı belirsizliklerle” gerekçelendirildi. Eylül ayında görüştüğümüz festival direktörü Mustafa Ünlü, festivalin başından itibaren her sene Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan destek aldıklarını söyledi. 2015'te ertelenen 18. festival için de bakanlık desteği çıkmış, fakat bakanlık

kayıt-tescil belgesi şartının uygulanmasını istemiş. Ünlü, Nisan ayında yaptığımız telefon görüşmesinde, festivalin mali gerekçelerle askıya alındığını belirtti.

2014'te Reyan Tuvi'nin belgeselinin sansürlendiği Uluslararası Antalya Altın Portakal Film Festivali'nin 2015'te gerçekleşip gerçekleşmeyeceği de bir süre soru işaretini olarak kaldı. Daha sonra, festivalin 1 Kasım seçimleri ve Antalya'daki G-20 zirvesi gerekçesiyle Aralık ayına ertelendiği ve adının "Uluslararası Antalya Film Festivali" olarak değiştirildiği açıklandı. Daha da önemlisi, önceki yıllarda festivalde yer alan Ulusal Kısa Film Yarışması ve 2014'te sansür krizinin yaşandığı Ulusal Belgesel Film Yarışması festivalden kalıcı olarak kaldırıldı.⁴⁴

Adana Altın Koza Film Festivali'nin program direktörü Kadir Beycioğlu'nun ifade ettiği gibi, Eylül ayında düzenlenen festivalin açılış ve kapanış törenleri, gösterim dışı etkinlikler ve misafir sinemacıların katılımları Dağlıca ve Iğdır'da yaşanan kayıplar nedeniyle iptal edildi. Festivalin program direktörü Kadir Beycioğlu, Adana Büyükşehir Belediye Meclisi'nde meclis üyeleri tarafından festivalin tamamen iptal edilmesinin ve bütçesinin hayatını kaybeden güvenlik güçlerinin ailelerine bağışlanmasının tartışıldığını belirtti. Beycioğlu, belediye yetkililerinin, sektör temsilcilerinin ve kendisinin girişimleri sonucunda, sadece yarışmaların devam etmesine ve yarışma filmlerinin hem Adanalı sinemaseverlerin hem de halk jürisinin izleyebileceği şekilde gösterilmesine karar verildiğini ifade etti. Festivalde görev aldığı 1992 yılından bu yana belediye yönetimlerinin festival programlarına herhangi bir müdahalesinin olmadığını belirten Beycioğlu, Türkiye'de belediyelerin düzenlediği hemen hemen her festivalde program dışındaki diğer pek çok hususun belediye başkanlarından görüş alınarak ve onların onayı ile yürütüldüğünü, bazı kararlarda tek söz sahibinin belediye başkanları olabildiğini söyledi. Beycioğlu, bu tür durumlarda belediye başkanları ve ekiplerinin festivalleri nasıl algıladıklarının ve festivallerden ne beklediklerinin belirleyici olduğunu da ifade etti. Beycioğlu ile yaptığımız görüşme ve geçtiğimiz yıl Altın Koza'da yaşanan iptaller dikkate alındığında, belediyelerle düzenleyicisi oldukları festivaller arasındaki ilişkiyi daha iyi kavrayabiliriz.

Sanatsal Etkinlikler Komisyonu

Kayıt-tescil belgesinin yanı sıra, Sanatsal Etkinlikler Komisyonu (SEK), festivallerin karşılaştığı başka bir denetim mekanizması olarak karşımıza çıkıyor. Meslek birliği temsilcilerinden oluşan komisyonun tek görevi Türkiye'de düzenlenen festival ve benzeri etkinliklerde gösterilecek yurtdışında üretilmiş filmlerle ilgili olumlu görüş bildirmek. Bilgimiz dahilinde, şu ana kadar SEK herhangi bir etkinlikte gösterilecek bir film için olumsuz görüş bildirip engelleyici bir karar almış değil. Ayrıca bu uygulamanın yurtdışında üretilmiş filmleri kayıt-tescil belgesi yükümlülüğünden muaf tuttuğunu kabul etmeliyiz. Bu sayede, festivallerde gösterilecek yurtdışında üretilmiş filmler doğrudan bakanlığın denetleme ve sınıflandırma sisteminin bir nebze dışında kalıyor. Bu noktada, söz konusu yükümlülüğün hukuken "izin almak" değil, "bildirim yapmak" olduğunun altını da çizmemiz gerekiyor. Fakat SEK'in de olumlu görüş belirttiği festivalleri bakanlığa bildirme yükümlülüğü var. Bu durum, denetleme mekanizmasının burada devreye girebileceğini düşündürüyor.

44 Antalya Film Festivali'nde kısa film ve belgesel yarışmalarının kaldırılmasına gelen tepkiler için bkz. Sevda Aydın, "Belgesele ceza: Antalya Film Festivali'nde belgesel de yok kısa film de!", *Evrensel*, 2 Ekim 2015, <http://www.evrensel.net/haber/261852/belgesele-ceza-antalya-film-festivalinde-belgesel-de-yok-kisa-film-de>

Bürokratik Zorluklar

Sanatsal Etkinlikler Komisyonu tarafından düzenlenen olumlu görüş belgesi, aynı zamanda yurtdışından getirilen filmlerin gümrük işlemlerinde de kolaylık sağlıyor. DHL ve FedEx gibi uluslararası lojistik firmaları, festivallerin yurtdışından getirttiği filmlerin dijital sinema paketi (DCP) kopyalarının gümrük işlemleri için SEK'ten alınmış uygunluk belgesi talep ediyorlar. Pembe Hayat KuirFest ekibinden Bilge Taş, Gizem Bayıksel ve Esra Özban, 2015 yılında düzenledikleri festivaldeki filmlerle ilgili olumlu görüş almak için SEK'e yaptıkları başvurunun zamanında sonuçlanmaması nedeniyle bazı filmlerin DCP kopyalarının gümrükten geçirilemediğini, bu nedenle bazı gösterimlerin Blu-ray kopyadan yapıldığını anlattı. Bu yıl beşincisi düzenlenen festivalin gümrük işlemlerine dair yaşadığı tek sorun bu değil. Atatürk Havalimanı Gümrük Müdürlüğü'nün, 2012'de düzenlenen ilk KuirFest'te gösterilmiş beş filmin 35 mm kopyalarının gümrük belgelerini bu yılın başında yeniden talep ettiğini anlattılar. Festival, 2012 yılındaki gümrük işlemlerinde eksik bir belge olmadığını iletmişse de müdürlükten herhangi bir geri dönüş olmamış. KuirFest'in gümrük işlemlerinde karşılaştığı bu engelleyici uygulamaların dolaylı bir sansür aracı olarak işlediğini söyleyebiliriz.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın beş yıl boyunca hiçbir şekilde iletişim kurmadığı KuirFest'in karşılaştığı tek sorun gümrük işlemlerinde yaşanan zorluklar değil. Amaçlarını "LGBTİ hakları mücadelesine sanat aracılığıyla ifade alanları yaratmak" olarak tanımlayan festival ekibi, bakanlığın kendilerine karşı bir yok sayma politikası izlediğini ve bu politikanın "mücadele edilemez bir sansür şekli" olduğunu düşünüyor. Festivalin düzenlenmeye başladığı 2012'de bakanlık desteği için başvurularına herhangi bir yanıt gelmediğini aktardılar. Ayrıca geçtiğimiz beş yıl boyunca bakanlığın arşivinden talep ettikleri hiçbir filme erişim sağlayamadıklarından yakındılar. Teması itibarıyla oldukça sınırlı sayıda yerli filme yer verebilen festival, gösterimini yaptığı yapımlardan kayıt-tescili belgesi talep etmiyor.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Desteklerinin Getirdiği Yükümlülükler

Sanatsal Etkinlikler Komisyonu'na yapılan bildirimlerin yanı sıra, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın maddi desteğinden yararlanan festivallerin destek sözleşmelerinde de festival programlarını ve diğer bilgileri doğrudan "idareyle" paylaşma yükümlülüğüne dair maddeler yer alabiliyor. Ancak bu durum yıldan yıla veya festivalden festivale değişiyor. Bir festivalin sözleşmesinde festivalle ilgili bilgileri etkinliğe en geç 15 gün kala paylaşma yükümlülüğüne dair bir madde varken, aynı yıl düzenlenen başka bir festivalin bakanlıkla yaptığı sözleşmede böyle bir yükümlülük bulunmayabiliyor. Benzer şekilde, bir festivalin farklı yıllardaki destek sözleşmelerinde de farklı yükümlülükler yer alabiliyor.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın destek verdiği film festivalleriyle yapılan sözleşmelerle ilgili iki noktaya daha değinmekte fayda var. Bunlardan ilki, bazı sözleşmelerde, festivallerde yapılacak film gösterimlerinin Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu'nun belirlediği tahditlere (sınırlamalara) uygun şekilde gerçekleştirilmesine dair bir hüküm bulunması. Bu hüküm, destek sözleşmelerinin bir kısmında sadece "tahditlere uygunluk" olarak, diğerlerindeyse "yaş tahditlerine uygunluk" olarak karşımıza çıkıyor. Her iki ifadeden de kasıt, kurulun filmlere verdiği uyarı işaretlerinin kullanılması ve yaş kısıtlamalarının uygulanması. Ayrıca bazı sözleşmelerde sadece yerli filmlerin gösterimi için değerlendirme ve sınıflandırma zorunluluğu getirilirken, diğer sözleşmelerde yerli ve yabancı ayırımına yer verilmiyor. Bu ayırımı gidilmeyen sözleşmelerde, Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu'ndan geçmemiş yerli filmlerin gösterilmesi halinde Bakanlık tarafından verilen desteğin faiziyle geri ödenmesi hükmediliyor.

Bakanlık destek sözleşmelerine dair dikkat çekmek istediğimiz bir diğer nokta, incelediğimiz sözleşmelerde kayıt-tescil zorunluluğuna dair doğrudan bir hüküm bulunmaması. Ancak bazı sözleşmelerde, hüküm bulunmayan hallerde ilgili 5224 sayılı kanun ve yönetmeliklerdeki hükümlerin uygulanacağına dair bir madde bulunuyor. Böylelikle bakanlık, destek verdiği festivalleri dolaylı olarak kayıt-tescil belgesi istemekle yükümlü kılıyor. Destek sözleşmelerindeki yükümlülüklere uyulmadığı takdirde, festivallerin verilen desteği geri ödemesi gerekiyor. Bakanlığın 1001 Belgesel Film Festivali'ne 2014 yılında verdiği destek, sözleşmenin programın en geç etkinliğe 15 gün kala paylaşılmasına ilişkin maddesinin gerçekleştirilmediği gerekçesiyle geri alınmıştı. Araştırma sırasında oldukça sınırlı sayıda destek sözleşmesine erişebildiğimizi belirtmeliyiz. Fakat bu sözleşmelerdeki belirgin farklılıklardan yola çıkarak, festivaller ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasındaki destek sözleşmelerinin belirli standartlara göre hazırlanmadığı sonucuna varabiliriz. Sözleşmeler arasındaki farklılıkların hangi kriterlere göre belirlendiğine dair herhangi bir bilgi edinemedik.

Festival Mekânları Üzerindeki Baskılar

Festivallerle yaptığımız görüşmelerden, festivaller kadar festival mekânlarının da giderek yoğunlaşan bir baskı altında olduğunu anlıyoruz. KuirFest ekibi, 2015'te İstanbul'da gerçekleştirilen gösterimlerin öncesinde, Beyoğlu Pera Sineması ve Moda Sahnesi'nin bakanlıktan kendilerine iletilen talep doğrultusunda gösterilecek filmlerin kayıt-tescil belgelerini istediğini belirtti. Oysa KuirFest 2015'te İstanbul'daki gösterimlerinde yerli film göstermemişti ve yukarıda belirttiğimiz gibi, yurtdışında üretilen filmlerin festival gösterimlerinde kayıt-tescil belgesi muafiyeti var. Ayrıca İstanbul Modern'in, artık sadece İKSV'nin etkinliklerine ev sahipliği yapacağına dair karar çerçevesinde KuirFest'in 2016'daki festival için mekân talebini reddettiğini de eklememiz gerekiyor.

14-17 Mayıs 2015'te İzmir'de düzenlenen 8. Ege Belgesel Film Günleri'nin Ege Üniversitesi'nin ana kampüsünde gerçekleştirilmesine rektörlük tarafından okuldaki olağanüstü hal gerekçe gösterilerek izin verilmedi. Önceki 7 sene boyunca Ege Üniversitesi'nde gerçekleşen festivalin 2015'teki gösterimleri İzmir Fransız Kültür Merkezi'nde yapıldı.⁴⁵ Documentarist'in direktörlerinden Necati Sönmez, bu yıl 28 Mayıs ile 2 Haziran arasında gerçekleştirilen Documentarist 9. İstanbul Belgesel Günleri için mekân bulmakta zorlandıklarını, bu sebeple çoğunlukla konsolosluk mekânlarıyla ilgilendiklerini belirtti.

Festivallerin gösterim yaptıkları mekânların baskı altında olduğunun başka bir örneği Mart 2015'teki 13. Uluslararası Gezici Filmmor Kadın Filmleri Festivali'nde yaşandı. Yönetmen Nassima Guessoum'un katılımıyla *Piçler* (2014) filminin gösteriminin yapıldığı esnada, Beyoğlu'ndaki Rampa Tiyatro, film gösterimi için ruhsatı olmadığı gerekçesiyle zabıta ekiplerinin baskınına uğradı. Zabıta memurlarının gösterimi engelleme girişimi festival ekibi ve izleyicilerin direnişiyle karşılaştı. Festival koordinatörleri, Beyoğlu Belediyesi ve milletvekilleriyle görüşerek zabıta ekibini durdurdu.⁴⁶ Son olarak, 2013'te Paris'te öldürülen PKK'nin kurucularından Sakine Cansız'ın yaşamını anlatan *Sara: Hep Kavgaydı Yaşamım* (2015) belgeselinin 19 Ocak 2016'da Beyoğlu Atlas Sineması'ndaki gösterimi polis tarafından engellendi. Etkinliğin düzenleyicisi Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM) sanatçılara gösterim

45 "İnadına Festival", *Bianet*, 11 Mayıs 2015, <http://bianet.org/bianet/sanat/164453-inaladina-festival>

46 Bu vakayla ilgili gelişmelerin bir dökümü için bkz. <http://www.siyahbant.org/beyoglunduzabita-kadin-filmleri-festivalini-basti/>

öncesinde çağırıldıkları Beyoğlu Emniyet Müdürlüğü'nde "can güvenliğini sağlama-
mayız, filmi gösteremezsiniz," denildi.⁴⁷ 21 Ocak'ta Aksaray Su Gösteri Merkezi'nde
yapılacağı duyurulan ikinci gösterim de aynı gerekçeyle engellendi.⁴⁸ Uluslararası İşçi
Filmleri Festivali'nin koordinatörü Önder Özdemir de, *Bakur*'un sansürlenmesinin
ardından festivallere baskının arttığını ve film gösterimleri sırasında festival mekân-
larının polis tarafından basılmasının uzak bir ihtimal olmadığını düşünüyor.

Görüştüğümüz festivallerin karşılaştıkları durumlardan biri de film gösterim-
lerinin sivil giyimli kişiler tarafından "ziyaret" edilerek düzenleyicilere filmlerin
içeriğine ve teknik konulara ilişkin sorular sorulması. Documentarist'in direktörle-
rinden Necati Sönmez ve koordinatörü Öykü Aytulun, Aralık 2015'teki 7. Hangi İnsan
Hakları? Film Festivali'nde *Kadınlar Cizre ve Silopi'yi Anlatıyor* (2015) ve *Dengbej* (2014)
filmlerinin SALT Beyoğlu'ndaki gösterimi esnasında gelen sivil giyimli kişilerin film-
lerin içeriğine dair sorular yönelttiklerini anlattılar. Benzer bir şekilde, Uçan Süpürge
Uluslararası Kadın Filmleri Festivali'nin koordinatörlerinden Onur Çimen, 2015'teki
18. Uçan Süpürge'deki gösterimler esnasında gelen polis ya da bakanlık görevlisi ol-
duklarını tahmin ettikleri sivil giyimli kişilerin gösterilen filmlerin kayıt-tescil belgesi
olup olmadığına dair sorular sorduklarını ifade etti.

Otosansür

Araştırmaya katılan festivallerin önemli bir bölümü herhangi bir otosansür meka-
nizmasına sahip olmadıklarını düşünüyor. Örneğin, Uluslararası İşçi Filmleri Fes-
tivali'nin koordinatörü Önder Özdemir, festivalin sponsor ya da bakanlık desteği
almadığını ve programının geniş katılımlı bir komite tarafından oluşturulduğunu, bu
sebeple otosansürün kendi festivalleri için geçerli olmadığını belirtti. Bunun aksine,
Ankara Engelsiz Filmler Festivali koordinatörlerinden Kıvanç Yalçın bir tür otosan-
sür mekanizmasına sahip olduklarını ifade etti. Yalçın, hem festivale destek olan
kamu kurumlarıyla kurdukları ilişkilerin hem de diğer film festivallerini takip eden
izleyicilerden farklı bir profile sahip olan Ankara Engelsiz Filmler Festivali izleyicisin-
den gelebilecek tepkilere dair çekincelerinin bu konuda belirleyici olduğunu söyledi.
Ancak otosansür sadece program oluşturma aşamasında devreye girmeyebiliyor.
Görüştüğümüz festivallerin bir kısmı, tanıtıcı materyallerin hazırlanması aşamasın-
da birtakım kaygılarla hareket ettiklerini ifade etti. Uçan Süpürge Uluslararası Kadın
Filmleri Festivali'nin 2015'teki katalogunda, *Pussy Have The Power* (2014) sadece
orijinal ismiyle yer aldı. Oysa katalogda diğer filmlerin orijinal isimlerinin yanında
Türkçe çevirileri de bulunuyordu. Festival ekibi, bunun bir nevi otosansür olduğu gö-
rüşünde. Pembe Hayat KuirFest ekibi de her yıl yaklaşık 100 bin kişiye ulaşan tanıtım
videolarına erotik sahneler eklemekten kaçındıklarını ifade etti. Ayrıca, cinsel içerikli
avangart filmleri gösterecek mekân bulamamalarından ötürü film seçimlerinde de
bir tür otosansüre başvurduklarını düşünüyorlar. Bu tutumlarının altında festivali ve
izleyicileri hedef haline getirmeme kaygısı da yatıyor.

Basın Yoluyla Hedef Gösterme

Basın aracılığıyla hedef gösterme, diğer sanatsal ifade biçimlerinin engellenmesinde
olduğu gibi, film festivallerinin de baskı altında tutulması için sıklıkla başvurulan
bir yöntem. Örneğin, *Bakur*'un yönetmenlerinden Ertuğrul Mavioglu, İstanbul Film

47 "Sakine Cansız belgeseli gösterimine polis engeli", *Yarın Haber*, 19 Ocak 2016,
<http://yarinhaber.net/guncel/32590/sakine-cansiz-belgeseli-gosterimine-polis-engeli>

48 "Sakine Cansız'ı anlatan 'Sara'nın gösterimine ikinci engel", *Evrensel*, 21 Ocak 2016,
<http://www.evrensel.net/haber/270629/sakine-cansiz-anlatan-saranin-gosterimine-ikinci-engel>

Festivali'ndeki gösterimden birkaç gün önce Vahdet gazetesi tarafından hedef gösterilmişti. Filmin gösteriminin engellenmesinin ardından, dönemin Sinema Genel Müdürü Cem Erkul, Vahdet gazetesindeki haberin filmin gösterimiyle ilgili İKSV yönetimini aramasında etkili olduğunu söylemişti.⁴⁹ Benzer bir şekilde, Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri Festivali, 2010'da Vakit gazetesi tarafından "Bakanlık Desteğiyle Porno Gösteriyorlar" başlığıyla hedef haline getirilmişti. Festivalin koordinatörü Bilge Taş, erken ve zorla yapılan evlilikler, aile içi şiddet ve genel olarak evlilik kurumunu eleştirel bir bakışla mercek altına alan *İyi Günde Kötü Günde* adlı bölüm ile ilgili yapılan haberlerin ardından Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan arandıklarını, telefondaki yetkiliye filmleri ne amaçla gösterdiklerini açıkladığını belirtti. İstanbul Film Festivali, bu kez fotoğrafçı Ara Güler'in yaşamını konu edinen *İstanbul'un Gözü* (2015) belgeselini programına almadığı için hükümete yakın gazeteler tarafından karalama kampanyasına maruz kaldı. İKSV bu haberlere cevaben, programa kısıtlı sayıda film alınabileceğini, festival öncesinde yapılan değerlendirmeler sonucunda filmin programa alınmadığını açıklamak durumunda kaldı.⁵⁰ Filmin yönetmeni Binnur Karaevli de, filmin İstanbul Film Festivali'ne Ara Güler'in Cumhurbaşkanı Erdoğan'a yakın olması sebebiyle kabul edilmediği yönündeki iddiaları yalanladı.⁵¹ Documentarist'ten Necati Sönmez, *İstanbul'un Gözü* üzerine yapılan tartışmaları, İstanbul Film Festivali'nin program hazırlama özgürlüğüne müdahale olarak değerlendiriyor.

Sonuç Yerine

Bu raporda değindiğimiz gelişmeler ve sansür vakaları son yıllarda film festivallerinin sağladığı ifade alanlarının giderek daralmakta olduğunu göstergesi. Bugün, devletin kayıt-tescil belgesi aracılığıyla yürüttüğü denetleme ve engelleme mekanizmasının ortadan kaldırılmasını Türkiye'deki film festivallerindeki sansürle mücadele için birincil hedefi kılmak gerekiyor. Fakat yukarıda değindiğimiz kayıt-tescil belgesine dair uygulamalardaki belirsizlikler bu mücadeleyi oldukça zor bir hale getiriyor. Yeni geliştirilen amatör ve ticari ayrımı ve toplu kayıt-tescil başvurusu gibi yasadaki yeri olmayan ve esasen keyfi olan uygulamalar kayıt-tescil belgesinin daha çetrefil bir sansür aracına dönüşmesinin yolunu açıyor. Diğer taraftan bu uygulamalarda belirli bir standarda bağlı kalınmaması kayıt-tescil belgesi üzerinden işleyen sansüre karşı hukuki mücadele için olanak sağlayabilir. Bu keyfi uygulamalar film yapımcıları ve yönetmenler tarafından dava konusu yapılabilir. Üstelik dava süreçleri boyunca sinema ve diğer alanlardan kurumlar ve kişilerle ortaklık kurularak güçlü bir dayanışma örgütlenebilir. Geliştirilen ortak talepler bu "stratejik davalar" aracılığıyla kamuoyuyla paylaşılabilir. Ayrıca, Türkiye'de çekilen filmlerin yapımcılığının yabancı şirketlerce üstlenilmesi yoluyla festivallerde gösterilebilmeleri mümkün kılınabilir. Ancak yabancı yapımcılar üzerinden geliştirilecek bir çözümün sadece kısa vadede etkili olacağını, uzun vadede mücadeleye bir katkı sunmayacağını belirtmemiz gerekiyor.

Kayıt-tescil belgesinin bir sansür aracı olarak kullanılması sadece film festivallerini ilgilendirmiyor. Belgeye ilişkin mevcut düzenlemeler, gösterim için bir önde-

49 "Bakur için İKSV'yi uyarın müdür anlattı: Sansasyonel röportajları okuyunca...", T24, 15 Nisan 2015, <http://t24.com.tr/haber/bakur-icin-iksvyi-uyaran-mudur-anlattı-sansasyonel-roportajlari-okuyunca,293585>

50 "İKSV'den Ara Güler belgeseli hakkındaki haberlere yalanlama", T24, 21 Mart 2016, <http://t24.com.tr/haber/iksvden-ara-guler-belgeseli-hakkındaki-haberlere-yalanlama,332968>

51 "Ara Güler belgeselinin yönetmeni Binnur Karaevli: Her festivalin kendine göre bir vizyonu vardır", *Evensel*, 23 Mart 2016, www.evensel.net/haber/275760/ara-guler-belgeselinin-yonetmeni-binnur-karaevli-her-festivalin-kendine-gore-bir-vizyonu-vardir

netim mekanizması getirerek *Bakur* ve benzeri filmlerin kayıt-tescil belgesi alma olasılığını neredeyse imkânsız kılıyor. Bu nedenle, sinema alanındaki aktörlerin kayıt-tescil belgesine ilişkin yürüttükleri tartışmaları festivallere sağlanacak bir muafiyetle sınırlı tutmaması ve filmleri en baştan engellemeye yönelik düzenlemelere karşı bütüncül bir mücadele inşa etmesi daha yerinde olacaktır.

Unutulmaması gereken bir başka nokta, son yıllarda sıklıkla karşılaştığımız bir denetleme ve engelleme yöntemi olan kayıt-tescil belgesinin sansür aygıtlarından sadece biri olduğu. Raporda ele alındığı üzere, festival mekânları üzerinde kurulan baskılarla, yurtdışından getirilen filmlerin gümrük işlemlerinde karşılaşılan güçlüklerle ya da doğrudan hedef gösterme ve tehdit etme gibi yıldırma yöntemleriyle film festivallerindeki ifade özgürlüğünün kısıtlandığını görüyoruz. Bunun yanında, Kültür ve Turizm Bakanlığı destekleriyle ilgili düzenlenen sözleşmeler ve Sanatsal Etkinlikler Komisyonu'na yapılan bildirimler gibi dolaylı yollarla da festivallerin bir nevi denetim altında tutulması amaçlanıyor. Film festivallerinin bu engelleyici uygulamalar karşısında geliştirdikleri alternatif yöntemler ise sansüre karşı mücadele için önemli örnekler teşkil ediyor. Fakat bu alternatif yöntemler kimi zaman "günü kurtarmaya" yönelik geçici çözümler olarak ortaya konuyor. Bu durum festivallerle film üreticilerinin ortak bir mücadele yürütmesine engel teşkil edebiliyor. Oysa "kaskacın daraldığı" bu sürecin uzun vadede sinema alanındaki her aktörü bir şekilde etkileyeceğini göz önünde bulundurduğumuzda, ifade özgürlüğüne yönelik baskıların geniş katılımlı dayanışma platformlarında açıkça konuşulması gerekiyor. Ancak sinema alanındaki dayanışmanın genellikle sansür vakalarının ardından bir anda yükseliş gösterdiğini, ilerleyen süreçteyse bir sürekliliğe sahip olmadığını görüyoruz. Halbuki mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması ile uygulamaların standart ve şeffaf bir işleyişe sahip olması yönündeki taleplerin film festivalleri ve sinema alanındaki diğer aktörler tarafından her fırsatta dillendirilmesi oldukça elzem. Ayrıca, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın diğer ifade özgürlüğü alanlarını olduğu gibi film festivallerini de anayasal çerçevede korumakla ve desteklemekle yükümlü olduğunu belirtmemiz gerekiyor.

Film festivallerine yönelik müdahaleleri ve bunlara karşı festivaller tarafından geliştirilen stratejileri ele aldığımız bu raporun sansüre karşı ortak mücadelenin inşasına katkı sağlayacağını umuyoruz.